

Kiezen met kennis: het advies van decanen en mentoren aan leerlingen van het voortgezet onderwijs over een extra vak.

Annechien Homan

S5732042

Masterthese orthopedagogiek

GMW, Rijksuniversiteit Groningen

Eerste begeleider: L.J.M. Wichgers

Tweede beoordelaar: K. Wardenaar

15 januari 2024

Totaal aantal woorden: 8590

**rijksuniversiteit
groningen**

**faculteit gedrags- en
maatschappijwetenschappen**

Abstract

Taking an additional subject alongside students current study profile can simplify the transition to further education by providing students access to a broader range of programs (Brekelmans, 2012). There is limited knowledge in the literature regarding how career counselors and tutors guide students in taking an extra subject. This research analyzes how career counselors advise tutors of havo and vwo students on an additional subject alongside the current profile they are following. The study utilizes existing data from Wichgers research (2023) and encompasses 36 semi-structured interviews with career counselors and mentors. Overall, the results show that career counselors and mentors share both similarities and differences in their advice on an extra subject. Six aspects appear to play a role in how career counselors and mentors provide guidance on an extra subject. Career counselors and mentors state that their advice is primarily based on the individual student, with the motivation of students considered the most crucial factor in taking an extra subject. They emphasize that organizational barriers are the primary reason why students cannot be automatically scheduled for an extra subject. Recommendations include clear information provision, a revision of scheduling policies, and further structured data for future research..

Samenvatting

Het volgen van een extra vak naast het huidige profiel van leerlingen kan de doorstroom naar vervolgonderwijs vereenvoudigen doordat leerlingen toegang krijgen tot meer opleidingen (Brekelmans, 2012). In de literatuur is weinig bekend over hoe decanen en mentoren leerlingen begeleiden bij een extra vak. Dit onderzoek analyseert hoe decanen mentoren havo- en vwo-leerlingen adviseren over een extra naast het profiel dat ze al volgen. Het onderzoek maakt gebruik van bestaande data uit het onderzoek van Wichgers (2023) en omvat 36 semigestructureerde interviews met decanen en mentoren. Over het algemeen laten de resultaten zien dat decanen en mentoren zowel overeenkomsten als verschillen hebben in hun advies over een extra vak. Er zijn zes aspecten die een rol lijken te spelen in hoe decanen en mentoren adviseren over een extra vak. Decanen en mentoren zeggen hun advies voornamelijk te baseren op de individuele leerling, waarbij ze de motivatie van leerlingen als de meest belangrijke factor beschouwen om een extra vak te volgen. Zij benadrukken dat organisatorische belemmeringen de voornaamste reden zijn waarom leerlingen niet standaard een extra vak ingeroosterd kunnen krijgen. Aanbevelingen omvatten eenduidige informatievoorziening, herziening van roosterbeleid en verdere gestructureerde gegevens voor vervolgonderzoek.

Inhoudsopgave

1. Inleiding en theoretische verkenning	4
Profielkeuze.....	4
Belang van de profiel- en vakkenkeuze.....	5
Loopbaanconstructietheorie	6
Profielkeuzebegeleiding en de rol van decanen en mentoren daarbij	6
2. Methode	7
2.1. Onderzoek ontwerp	8
2.1.1. Participanten.....	8
2.1.2. Procedure	9
2.1.3. Onderzoeksinstrument.....	9
2.1.4. Analyse	10
3. Resultaten	11
3.1. Volgen van een extra vak	11
3.2. De beslissing over extra vakken	12
3.2.1. Decanen.....	12
3.2.2. Mentoren.....	13
3.3. Hoe adviseren decanen en mentoren?	14
3.3.1. Decanen.....	14
3.3.2. Mentoren.....	15
3.4. Op welke factoren baseren decanen en mentoren zich?	16
3.4.1. Individueel	16
3.4.1.1. Cijfers.....	17
3.4.1.2. Motivatie	17
3.4.2. Organisatorische factoren	18
4. Discussie en conclusie	21
4.1. Uitkomsten en de reflectie daarop	21
4.2. Sterke kanten en beperkingen van het onderzoek	23
4.3. Aanbevelingen	24
5. Referenties	26

1. Inleiding en theoretische verkenning

In Nederland staan leerlingen in het voortgezet onderwijs voor de uitdaging om beslissingen te maken over hun verdere schoolloopbaan. In de onderbouw moeten leerlingen namelijk aangeven welk profiel ze willen volgen in de bovenbouw. Een profiel is een combinatie van schoolvakken die de leerlingen in de laatste twee of drie jaar van het voortgezet onderwijs voorbereidt op bepaalde studierichtingen na het afronden van het voortgezet onderwijs. (Slot et al., 2021). Naast de weloverwogen keuze die leerlingen moeten maken over hun profiel ervaren ze ook steeds meer stress door school: de druk om over te gaan, een toename van de hoeveelheid huiswerk, de eis om hoge cijfers te halen en het voldoen aan verwachtingen van hun omgeving. Deze uitdagingen kunnen mogelijk het schoolwelzijn van een leerling negatief beïnvloeden (Boer et al., 2022). Uit de bevindingen van het onderzoek door het Nederlands Jeugdinstituut (2023) blijkt dat er momenteel sprake is van een flinke toename van het aantal leerlingen dat druk ervaart door schoolwerk. In 2007 had 17% van de leerlingen in het voortgezet hier last van, terwijl in 2022 het percentage is gestegen naar 38% van de leerlingen (Nederlandse Jeugdinstituut, 2023). Mogelijk staat dit in verband met eerder onderzoek dat suggereert dat naarmate het schoolniveau op het voortgezet onderwijs toeneemt, de schoolprestaties steeds belangrijker worden (Dijks, 2023). Dit komt doordat cijfers een voorwaarde zijn voor verdere onderwijsmogelijkheden. Er zijn bijvoorbeeld scholen waar leerlingen ten minste een zeven moeten staan voor scheikunde op hun rapportcijfer om het profiel natuur en techniek te kunnen kiezen (Dijks, 2023). Daarnaast kunnen goede cijfers de mogelijkheden voor bepaalde profielkeuzes verbreden (Hoefricher, 2021).

Ondanks de studiestress die leerlingen ervaren kan het sommige gevallen voor een leerling handig zijn om een extra vak te volgen naast het profiel dat ze al hebben, omdat dit hun meer mogelijkheden geeft in de keuze voor vervolgonderwijs. Ook geeft het leerlingen met een brede interesse de kans op de vakken die ze interessant vinden erbij te doen (Brekelmans et al., 2012). Echter is er in de wetenschappelijk literatuur relatief weinig bekend over het volgen van een extra vak en de rol van decanen en mentoren in de advisering over een extra vak. Dit onderzoek wil deze leegte opvullen door te onderzoeken hoe decanen en mentoren havo- en vwo-leerlingen adviseren over het kiezen van een extra vak naast hun huidige profiel, en op welke factoren zeggen zij zich te baseren.

Profielkeuze

Het voortgezet onderwijs bestaat uit vwo-, havo-, en vmbo-trajecten en vallen onder de Wet op voortgezet onderwijs (WVO) (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.). In jaar drie van de onderbouw maken havo- en vwo-leerlingen een keuze uit één van de volgende vier profielen:

natuur en techniek (N&T); natuur en gezondheid (N&G); economie en maatschappij (E&M); en cultuur en maatschappij (C&T). Het profiel bevat enkele profiel verplichte vakken, waaronder bijvoorbeeld verschillende vormen van wiskunde (Rijksoverheid, z.d.). In alle profielopties voor vwo, havo en vmbo, bestaat het profieldeel, naast de profielvakken, uit een gemeenschappelijk en een vrij deel (Onderwijsraad, 2011). De gemeenschappelijke vakken Nederlands, Engels, maatschappijleer, lichamelijke opvoeding en kunstvakken zijn voor vwo- en- havo- leerlingen verplicht. Bovendien geldt voor vwo- leerlingen een tweede vreemde taal als verplicht vak. Ter aanvulling op de verplichte vakken in het profiel, moeten alle leerlingen nog één profielkeuzevak volgen. Alleen bij het profiel C&M moeten leerlingen twee keuzevakken volgen. De hoeveelheid verplichte profielvakken en profielkeuzevakken verschillen per schoolniveau. Havo-leerlingen doen uiteindelijk in minimaal 7 vakken eindexamen, terwijl vwo-leerlingen minimaal 8 examenvakken hebben. Daarnaast hebben leerlingen van alle niveaus in het voortgezet onderwijs de mogelijkheid om meerdere keuzevakken te volgen (Rijksoverheid, z.d.).

Belang van de profiel- en vakkenkeuze

Het profiel dat leerlingen volgen op het voortgezet onderwijs is veelal richtinggevend op het gebied van vervolgonderwijs. Door het volgen van een bepaald profiel worden leerlingen voorbereid op een beroepsopleiding in die richting (Naaier et al., 2016). Eerder onderzoek heeft aangetoond dat veel leerlingen niet weten welk profiel, vakken en vervolgstudie ze moeten kiezen (Neuvel & van Esch, 2010). Een belangrijke rol in de profielkeuze van leerlingen is hun sociale omgeving. Leerlingen houden bijvoorbeeld rekening met wat hun ouders vinden en wat hun beste vrienden kiezen (van Langen & Vierke, 2009). In aanvulling hierop baseert ongeveer 30% van de studenten hun profielkeuze op ambitie voor universitaire opleidingen (Diederer et al., 2012). Uit onderzoek van Rekers-Mombarg (2010) blijkt dat 13% van de Nederlandse leerlingen heeft aangegeven na ongeveer vier of vijf jaar spijt te hebben van hun profielkeuze.

De keuze van leerlingen voor bepaalde vakken of profielen kan de mogelijkheid voor hoger onderwijs vergemakkelijken, maar ook beperken (Hipkins & Vaughan, 2019; Iannelli & Duta, 2018). Nederlandse leerlingen die kiezen voor een profiel in maatschappelijke richting (C&M en E&M) hebben bijvoorbeeld minder studiemogelijkheden in het hoger onderwijs dan leerlingen die kiezen voor een profiel in bèta-georiënteerde richting (N&G en N&T). Ook zijn havo-leerlingen die het profiel C&M kiezen in de bovenbouw, niet verplicht om een wiskundevak te volgen, terwijl leerlingen van het vwo dat wel zijn. Als ze niet voldoen aan de vereiste vakken voor een toelating tot het hoger onderwijs, kunnen ze worden uitgesloten van inschrijving voor een door hun gewenste opleiding. Hiermee wordt het belang benadrukt van goede voorlichting van leerlingen met betrekking tot het maken van een weloverwogen profielkeuze (Dijks, 2023).

Bovendien zijn de toelatingseisen van universitaire opleidingen strenger dan voor het hoger beroepsonderwijs. Om een opleiding te volgen van middelbaar beroepsonderwijs gelden er geen specifieke vereisten met betrekking tot bepaalde vakken of profielen (Rijksoverheid, z.d). Dit laat zien dat er een verschil is tussen het opleidingsniveau, de gemaakte profielkeuze en de consequenties voor het volgen van een vervolgopleiding. Kortom, het maken van een weloverwogen profielkeuze met betrekking tot vakken is erg belangrijk.

Loopbaanconstructietheorie

Een eerder onderzoek onder Italiaanse jongeren heeft aangetoond dat steun van de leerkracht positief gerelateerd was aan de veerkracht van leerlingen. Hiermee kan de steun van de leerkracht bijdragen aan een bevorderlijke loopbaanontwikkeling van leerlingen (Di Fabio & Kenny, 2015). Om de loopbaanontwikkeling van individuen te begrijpen en hun manier van denken is de 'Career Construction Theory' (CCT) door van Savickas (2002) ontwikkelt. Deze theorie presenteert een model voor het begrijpen van beroepsgedrag, gedurende het hele leven van een individu. Daarnaast wordt het toegepast door loopbaanbegeleiders om individuen te ondersteunen in het maken van beroepskeuzes (Savickas, 2002).

Volgens (CCT) van Savickas (2002) wordt het zelfbeeld van een individu van buiten naar binnen opgebouwd, en gevormd door zowel positieve als negatieve ervaringen. Oftewel, de onderscheidende kenmerken en persoonlijkheidstypes van een individu zijn gecreëerd en ontwikkeld in samenwerkingen met hun school en familie, en op basis van sociale interacties (Savickas, 2002). Een positief zelfbeeld versterkt de loopbaanaspiraties van een leerling binnen een specifiek vakgebied, wat resulteert in meer zelfvertrouwen over hun beroepskeuze en ze zich meer gaan inzetten voor hun studie (Larose e.a., 2006; Schmader e.a., 2004). Positieve en ondersteunde advisering van decanen en mentoren kunnen mogelijk leiden tot een versterking van het zelfbeeld en daarmee bijdragen aan een positieve loopbaanontwikkeling. Daarentegen kunnen negatieve adviezen van decanen en mentoren mogelijk het zelfbeeld nadelig beïnvloeden. Het wel of niet adviseren van een extra vak kan mogelijk gezien worden als een positieve dan wel negatieve advisering, dat volgens de CCT van invloed is op het zelfbeeld van de leerling.

Profielkeuzebegeleiding en de rol van decanen en mentoren daarbij

Vanuit het voortgezet onderwijs in Nederland worden verschillende loopbaanontwikkeling interventies aangeboden, ter ondersteuning van de informatievoorziening om leerlingen te begeleiden bij het maken van weloverwogen keuzen in persoonlijke, academische en sociale aspecten (Korpershoek et al, 2022). Onderzoek heeft aangetoond dat verschillende activiteiten op het gebied van loopbaanoriëntatiebegeleiding (LOB), zoals loopbaangesprekken en meeloopdagen bijdragen aan betere studiekeuzes van leerlingen in het voortgezet onderwijs (Warps, 2013).

Nederlandse leerlingen uit onderzoek van Wichgers (2023) namen vooral deel aan de volgende vijf LOB-activiteiten: gesprekken met decanen, gesprekken met mentoren, vakkenmarkten en proeflessen, vakadvies en voorlichting door decanen.

Daarnaast toont internationaal onderzoek aan dat schooldecanen ook een belangrijke rol spelen in totale ontwikkeling van leerlingen met betrekking tot loopbaankeuzes (Amoah et al., 2015). Nederlandse onderzoeken naar de rol van decanen en mentoren bij het maken van een profielkeuze bevestigen dit (Dijk et al., 2023; van Langen et al., 2009; Wichgers, 2023). De bevindingen van Wichgers (2023) geven aan dat een deel van de mentoren en decanen eerst in gesprek willen gaan met de leerling voordat ze adviezen over hun profielkeuze kunnen geven. In hun advies vonden alle decanen en mentoren de interesse van leerlingen van groot belang, ook achten hun cijfers, openhouden van opties of capaciteiten van de leerling belangrijk te vinden. Echter, zowel in Nederlands als internationaal onderzoek komt naar voren dat de inhoudelijke begeleiding van schooldecanen met betrekking tot loopbaanbegeleiding en advies sterkt verschilt (Wichgers, 2023; Zhang, 2018).

In dit onderzoek zijn de perspectieven van decanen en mentoren met betrekking tot het kiezen van extra vakken in kaart gebracht. Door extra vakken te volgen kunnen leerlingen hun kansen vergroten om toegelaten te worden tot bepaalde opleidingen. Leerlingen hebben mogelijk begeleiding en advies nodig om de juiste beslissing te nemen, en decanen en mentoren spelen een rol bij het ondersteunen van leerlingen bij deze keuzes (van Lange et al., 2009). Het begrijpen van de gevolgen van deze keuzes kan bijdragen aan betere begeleiding van leerlingen en hun vermogen om weloverwogen beslissing te nemen in hun schoolloopbaan. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de inhoud van het advies dat decanen en mentoren aan havo- en vwo- leerlingen geven met betrekking tot het kiezen van een extra vak naast het huidige profiel. Daarnaast is er onderzocht welke factoren decanen en mentoren meenemen bij het geven van hun advies aan leerlingen.

2. Methode

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de methodologische aspecten van het onderzoek. In de eerste plaats wordt beschreven waarom kwalitatief onderzoek het beste aansluit bij de vraagstelling van het onderzoek, en dat het onderzoek verder bouwt op eerder onderzoek. Vervolgens worden de participanten, de procedure en het onderzoeksinstrument kort toegelicht. Als laatste wordt het analyseproces beschreven.

2.1. Onderzoek ontwerp

Kwalitatief onderzoek leidt tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Het merendeel van kwalitatieve onderzoek is gebaseerd op beschrijvende gegevens, het geloof dat de werkelijkheid sociaal is geconstrueerd en de nadruk dat onderzoek gaat over interpretatie en niet over het toetsen van hypothesen. Aangezien huidig onderzoek zich richt op de percepties van decanen en mentoren is kwalitatief onderzoek het meest passend. De kwaliteit van kwalitatief onderzoek kan getoetst worden doormiddel van de vier pijlers van Lincoln & Guba (1985): geloofwaardigheid (credibility), overdraagbaarheid (transferability), afhankelijkheid (dependability) en bevestigbaarheid (confirmability) (Stahl en King., 2020). De onderzoeker heeft weinig tot geen invloed gehad op geloofwaardigheid en overdraagbaarheid van dit onderzoek. Een verklaring hiervoor is dat het onderzoek gebruik maakt van bestaande data, dat door onderzoekers van het ‘Flow-vo’ project is verzameld. De consistentie en stabiliteit van het onderzoek verwijst naar de onafhankelijkheid. Door de procedure en methode gedetailleerd te beschrijven, zorgvuldig om te gaan met dataverzameling, is de onafhankelijkheid van het onderzoek vergoot. De bevestigbaarheid heeft te maken met de objectiviteit en neutraliteit van het onderzoeksproces en de interpretatie van de bevindingen. De onderzoeker heeft gebruik gemaakt van ‘peer feedback’, dat bijdraagt aan de bevestigbaarheid door medestudenten te betrekken bij de interpretatie van de bevindingen.

In huidig onderzoek wordt gebruik gemaakt van bestaande data uit interviews, die verzameld zijn door onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen in het kader van het ‘Flow-vo’ project. ‘Flow-vo’ is een grootschalig schoolloopbaanonderzoek dat is uitgevoerd op Nederlandse scholen voor voortgezet onderwijs (Flow-vo, 2023). De ethische commissie, onderdeel van de faculteit Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit te Groningen, heeft het onderzoek goedgekeurd (405.17.303.2926). De scholen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek zijn benaderd door middel van warme en koude contacten van de onderzoekers van het Flow-vo project. Bij dit onderzoek is gestreefd naar een zo gevarieerd mogelijke selectie van voortgezet onderwijs scholen, zodat de deelnemende scholen verschillen qua locatie, stedelijkheid en denominatie.

2.1.1. Participanten

De participanten zijn decanen en mentoren van havo- en vwo-leerlingen in het voortgezet onderwijs. Voor de dataverzameling zijn er in totaal 70 semigestructureerde interviews afgenomen bij decanen en mentoren, verdeeld over 14 middelbare scholen. In huidig onderzoek worden uitsluitend interviews meegenomen van decanen en mentoren op het havo- en vwo-niveau. Dit waren in totaal 42 interviews (Wichgers, 2023). Uiteindelijk zijn er 36 interviews

geïnccludeerd. In de overige zes interviews werd namelijk inhoudelijk niet gesproken over extra vakken. Er is gekozen om alleen decanen en mentoren van havo-en vwo-niveau te includeren, omdat er beperkte data beschikbaar was van interviews met betrekking tot extra vakken volgen op vmbo-niveau. Daarnaast geldt er voor opleidingen van middelbaar beroepsonderwijs geen specifieke vereisten met betrekking tot bepaalde vakken of profielen.

2.1.2. Procedure

Voorafgaand aan de interviews hebben de decanen en mentoren een toestemmingsbrief ingevuld. De dataverzameling vond plaats tussen januari 2019 en september 2020. Er is zorgvuldig omgegaan met deze gegevens door te werken op een y-schijf van onderzoeksproject, waar alleen de onderzoekers en medestudenten toegang tot hebben. Huidig onderzoek includeert alleen interviews waar toestemming is gegeven voor geluidsopname.

2.1.3. Onderzoeksinstrument

Het huidige onderzoek richt zich op het onderzoeken van het advies van decanen en mentoren met betrekking tot het kiezen van een extra vak naast het huidige profiel van havo- en vwo-leerlingen. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn in de bestaande interview data van Wichgers (2023) de volgende interviewvragen geanalyseerd:

1. Keuzebeperkingen per profiel op vwo:
 - Waarom mag op vwo-wiskunde D alleen bij B? En bio niet bij wiskunde C?
 - Geschiedenis niet bij N&T? En natuur-en scheikunde niet bij C&M en E&M?
2. Afwijkingen van standaard profiel:
 - Komt het wel eens voor dat leerlingen vakken willen die volgens het schema niet mogen? wat dan?
3. Motivatie extra vakken:
 - Waarom moeten vwo-leerlingen een schriftelijke motivatie indienen bij meer dan één keuzevak, en waarop wordt dat beoordeeld?
4. Stimuleren van extra vakken:
 - Stimuleer je tweede en derde keuzevakken?

Deze vragen zijn uitgekozen omdat ze gaan over beperkingen in het kiezen vak vakken, dat mogelijk kan lijden tot een gesprek over andere mogelijkheden, zoals een extra vak. Daarnaast gaat vraag vier over meer dan één keuzevak volgen, dat gezien kan worden als extra vak. De laatste vraag gaat in op wat decanen en mentoren vinden van een extra vak. In eerder onderzoek wordt aangetoond dat leerlingenbegeleiding en advies nodig hebben om de juiste

beslissing te nemen. Decanen en mentoren spelen een rol bij het ondersteunen van leerlingen bij deze keuzes (van Lange et al., 2009).

Er is in de interviewdata gekeken naar tekstfragmenten en andere passages waarin de bovenstaande vragen ter sprake kwamen. In de volgende paragraaf wordt nader toegelicht met welke methode de tekstfragmenten zijn geanalyseerd om uiteindelijk de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

2.1.4. Analyse

In kwalitatief onderzoek ligt de nadruk op rijke beschrijvingen, diepgaande analyses en het begrijpen van de context waarin bepaalde verschijnselen zich voordoen. Het gaat om het verkrijgen van diepere inzichten en niet om het toepassen van statistische verdelingen zoals in kwantitatief onderzoek (Boeije, 2014).

Voor het analyseren van de bestaande data van Wichgers (2023) is er gebruik gemaakt van de thematische analyse van Strauss & Corbin (2007). Zij behandelen drie typen codering, namelijk open codering, axiale codering en selectieve codering. Codes zijn een samenvattende notatie voor een fragment uit de onderzoeksgegevens, waarin de betekenis van het fragment wordt uitgedrukt (Boeije, 2014). Voor de kwalitatieve data-analyse in Atlas.ti zijn in totaal 13 interviews met decanen en 23 met mentoren opgenomen. De tekstfragmenten zijn zorgvuldig gelezen en gelabeld met codes, dat volgens de thematische analyse van Strauss & Corbin (2007) geclassificeerd kan worden als open codering.

Alle uitspraken van decanen en mentoren met betrekking tot extra vakken zijn onderworpen aan open codering. Dit omvat bijvoorbeeld de codering van het aanbod van extra vakken op scholen, de frequentie van havo- en vwo- leerlingen die een extra vak volgen en de percepties van decanen en mentoren over het volgen van een extra vak. De perceptie van decanen en mentoren zijn gecodeerd op grond van de adviezen die ze geven over het volgen van een extra vak. Uitspraken die betrekking hadden op welke aspecten en factoren volgens decanen en mentoren van belang zijn om een extra vak te kunnen volgen zijn gecodeerd. Tevens is er codering toegepast op de kwestie of decanen en mentoren het volgen van een extra vak stimuleren. Dit heeft in zijn geheel geleid tot 151 opencodes.

Daaropvolgend zijn het aantal opencodes gereduceerd door middel van het axiaal coderen. Tijdens het axiaal coderen is er achterhaalt welke categorieën belangrijk zijn, hoe categorieën zich van elkaar onderscheiden en met elkaar samenhangen. De lijst met open codes van Atlas.ti zijn vervolgens geïmporteerd naar Excel. Om de perspectieven van decanen en mentoren te onderscheiden zijn er twee kolommen gemaakt met de naam 'Decaan' en de andere met de naam 'Mentor'. Vervolgens zijn de categorieën onderverdeeld in specifiekere thema's wat heeft

geresulteerd in een lijst van negen thema's: informatievoorziening, eigen initiatief, gesprek met leerling, overleg andere professionals, maatwerk, soort vak, motivatie, cijfers, en rooster technische belemmeringen. Als een decaan of mentor voldeed aan één van de negen thema's werd een kruisteken toegevoegd. Hierdoor werd het inzichtelijk hoe vaak dat specifieke advies werd gegeven en door wie van de twee (decaan of mentor). Tot slot zijn er verbanden gelegd tussen de verschillende thema's, wat de laatste fase van selectief coderen vormt (Boeije, 2014). Door deze laatste stap bleven er uiteindelijk vier overkoepelende thema's over: begeleidingsstrategieën, afhankelijkheid vak, individuele factoren en organisatorische factoren. De eerste twee thema's zijn toegepast bij het beantwoorden van de eerste vraag: "Hoe adviseren decanen en mentoren havo- en vwo-leerlingen over een extra vak?" De overige twee thema's zijn gebruikt bij het beantwoorden van de tweede vraag: "Op welke factoren zeggen decanen en mentoren zich te baseren met betrekking tot het advies over een extra vak?"

3. Resultaten

In paragraaf 3.1. wordt besproken in welke mate havo- en vwo- leerlingen gebruikmaken van de mogelijkheid om een extra vak te volgen. Vervolgens wordt in paragraaf 3.2. uiteengezet of decanen en mentoren havo- en vwo- leerlingen adviseren om een extra vak te kiezen. Paragraaf 3.3. behandelt op welke wijze decanen en mentoren havo- en vwo-leerlingen adviseren over het nemen van een extra vak. Als laatst wordt in paragraaf 3.4. besproken welke factoren volgens decanen en mentoren een rol spelen bij het advies dat zij aan havo- en vwo- leerlingen geven over het nemen van een extra vak.

3.1. Volgen van een extra vak

De meeste mentoren en decanen gaven aan dat de mogelijkheid tot het volgen van een extra vak beperkt wordt benut. Een decaan merkt bijvoorbeeld op: *Er zijn niet veel leerlingen die kiezen voor een extra vak*, en mentor van een andere school geeft aan: *Ik heb één leerling met een extra vak*. Het lijkt erop dat het onderwijsniveau een rol speelt met betrekking tot het volgen van een extra vak. De decanen en mentoren constateerden dat vwo-leerlingen vaker een extra vak volgen dan havo- leerlingen. Eén van de decanen merkt bijvoorbeeld op: *"Maar als je dan kijkt naar gymnasium 3: allemaal, bijna allemaal een tweede vak*. Een andere decaan geeft aan dat een extra vak op zijn school voor vwo-leerlingen standaard opgenomen is in het rooster: *Bij het vwo wordt het dan ook ingeroosterd. Dus dan worden die negen vakken ook gewoon ingeroosterd. Uh.. Bij de havo zijn we wat strenger.*" Decanen en mentoren suggereren dat de mentaliteit tussen havo- en vwo-leerlingen hierin mogelijk een rol speelt.

3.2. De beslissing over extra vakken

In de paragrafen 3.2.1 en 3.2.2. wordt duidelijk hoeveel decanen en mentoren een extra vak aan havo-en vwo- leerlingen adviseren. Dit is meegenomen in de resultaten omdat het bijdraagt aan het onderzoeken van het perspectief van decanen en mentoren over een extra vak.

3.2.1. Decanen

In totaal worden er door vijf van de 13 decanen geadviseerd om een extra vak te kiezen: *om dat te stimuleren omdat er meer mogelijkheden voor zijn, dat zou ik wel, ben ik wel voorstander van.* Een andere decaan benadrukt dat hij voorstander is van een breed scala aan vakken, zolang het voor de leerling haalbaar is:

een vwo'er heeft ook heel snel de neiging om als het even kan alles maar open te willen houden. Kijk en als dat cijfermatig kan dan ben ik daar ook altijd voorstander van: dat ze zo lang mogelijk zo veel mogelijk.

Drie van de 13 decanen adviseren niet om een extra vak te volgen. Eén van de decanen gaf aan dit niet te doen omdat leerlingen het vak snel weer laten vallen en dit zorgt volgens hem voor rooster technische belemmeringen. Ook vinden twee decanen het belangrijk dat leerlingen met plezier naar school gaan en niet overbelast raken:

Nee. Ik denk dat je, je moet met plezier op school zitten. Je moet niet, want ik zie ook heel veel kinderen die al een soort van bijna aan een burn-out zitten omdat ze uh.. zoveel van zichzelf vragen. Omdat men om hen heen misschien zoveel van ze vraagt.

De overige vijf decanen geven in hun interview niet specifiek aan of ze wel of niet een extra vak adviseren. Twee decanen zijn bijvoorbeeld terughoudend in het stimuleren van extra vakken, het is niet noodzakelijk om te streven naar het hoogst haalbare: *Dat het soms echt wel zwaar is voor die kids. Maar ik vind dus niet dat je per se voor het hoogst haalbare moet gaan.*

Daarnaast geeft een groot deel van de decanen aan alleen een extra vak te adviseren op het moment dat zij denken dat de leerling dit aankan, dit geldt volgens hun dus niet voor alle leerlingen: *Ja, als je kan: heel goed. Niks op tegen lijkt mij: breed kiezen, maar dan moet je wel even controleren of je het inderdaad of je dat in huis hebt zeg maar: het talent.* Sommige decanen geven aan dat ze leerlingen stimuleren als de leerling zelf met het initiatief komt om een extra vak te nemen: *Als een leerling dat wil, ja dat stimuleer ik wel. Vind ik alleen maar leuk als iemand nog extra filosofie wil.* Geen van alle decanen geeft aan een extra vak te stimuleren zonder dat er concrete aanknopingspunten zijn voor de leerling.

Twee decanen geven aan dat leerlingen door het kiezen van een extra vak de mogelijkheid hebben om strategisch te kiezen welk vak ze laten meetellen voor hun diploma, waardoor ze toch nog hun diploma kunnen behalen:

En het voordeel is natuurlijk als je een tweede keuzevak hebt, dat je aan het einde van de rit kunt zegt, nou ik streep daar die onvoldoende weg. En dan zet ik dat keuzevak daarvoor op de plaats. En dat geeft me dan, dan heb ik toch een diploma.

Een andere decaan bevestigt dit: *Nee ik wil graag dat ze zo kansrijk mogelijk naar het eindexamen gaan.*” Op de meeste scholen is het wel toegestaan om een extra vak te volgen, maar wordt het niet actief door decanen gestimuleerd.

3.2.2. Mentoren

Van de 23 geïnterviewde mentoren geven zes specifiek aan dat zij het volgen van een extra vak adviseren. Het varieert van algemeen adviseren tot actief stimuleren, vooral wanneer de leerling goed presteert. Een mentor bevestigt dit door te zeggen:

als jij heel makkelijk door die andere vakken heen fietst, dan uh.. kan dat. En dan heb je natuurlijk wel een leuke.. het staat wel op je diploma hè. Dus jij uh.. hebt wel iets extra's. Als je bij een opleiding aanklopt. Dat is voor sommige mensen zou je dat wel kunnen aanraden.

Vervolgens zegt dezelfde mentor: *Ik stimuleer het niet, want ik weet dat heel veel mensen toch de bovenbouw vwo hebben. Dat het moeilijk genoeg is met de vakken die je moet.* Hiermee wordt duidelijk dat hij het wel adviseert maar niet actief stimuleert.

Daarnaast geven twee mentoren aan dat het een strategische overweging kan zijn om een extra vak te volgen: *het geeft mogelijkheden dat je eventueel stel voor het examenjaar ze extra nerveus zijn of weet ik veel wat. Kun je gewoon 1 vak laten vallen en dan ben je toch geslaagd.* Dit wordt bevestigd door een andere mentor:

In sommige gevallen kan het ook erg handig zijn, want je kunt soms nog een vak omwisselen. Dus stel je voor, je kiest economie en maatschappij met in je keuzevak aardrijkskunde en dan nog Duits of Frans extra. Dan kan het zomaar zijn dat je uh.. als je niet bent geslaagd voor het profiel dat je daadwerkelijk had gekozen, maar je ruilt je vakkenpakket om, dat je extra vak een ander vak was binnen je profiel, dan ben je dus wel geslaagd.

Drie mentoren benoemen specifiek dat ze een extra vak niet adviseren omdat het reguliere programma al intensief genoeg is:

Veel toets momenten, zekerheid willen hebben dat ze genoeg kennen en kunnen om door te kunnen gaan, dat je goeie examenresultaten haalt, dat de doorstroom goed is [...]En wat ik zag met een extra vak dat het gewoon niet meer haalbaar was. Dus ja, dan ga je het niet aanraden, want weet je gewoon uh.. Dan gaan ze niet gelukkig van worden.

Er zijn twee mentoren die aangeven het belangrijk te vinden dat er ruimte is voor sociale aspecten in het leven van de leerling.

De overige 14 mentoren geven niet expliciet aan of zij het volgen van een extra vak wel of niet adviseren. Het overgrote deel hiervan vindt het belangrijk om aan te sluiten bij de individuele leerlingen. Hier wordt verder op in gegaan in paragraaf 3.4. Een voorbeeld hiervan is dat een mentor suggereert dat het afhankelijk is van de wens van de leerling om wel of niet door te stromen naar het vwo. Indien leerlingen door willen stromen naar het vwo dan zegt de mentor dat je wel een extra vak moet volgen.

3.3. Hoe adviseren decanen en mentoren?

Op welke manier decanen en mentoren havo- en vwo-leerlingen adviseren over het nemen van een extra wordt besproken in paragraaf 3.3.1 en 3.3.2.

3.3.1. Decanen

Er zijn drie decanen die de leerlingen voorzien van informatie over de mogelijkheid van het kiezen van een extra vak. Ze benadrukken het belang van een duidelijke afweging tussen de voor- en nadelen van het kiezen van extra vak. Ook voeren drie decanen individuele gesprekken met leerlingen als ze een extra vak wil volgen. Eén decaan beschouwt zijn rol als meer dan alleen adviserend en vindt dat ze opvoedkundige taak hebben tegenover de leerlingen: *je moet leerlingen ook leren dat dat je als je wat doet ga je er ook voor*. Onderling overleg is een belangrijk onderdeel in het besluitvormingsproces. Decanen stemmen onderling met mentoren af of het mogelijk en haalbaar is voor de leerling om een extra vak te volgen. Het belang van maatwerk wordt benadrukt door drie decanen bij het overwegen of leerlingen een extra vak mogen volgen:

Dat is, want je kan hier een extra vak kiezen, maar dat is maatwerk. En dan gaan ze kijken of het in het, of in het rooster past. Of dat jij misschien, want je bent zo goed in Nederlands, met een uurtje minder Nederlands toch nog twee uur van dat vak kan pakken.

Hier wordt de nadruk gelegd op een flexibele aanpak die ruimte biedt voor een op maat gemaakt onderwijsoplossing. Daarnaast benoemen vier decanen dat het soort vak dat gekozen wordt als extra vak meespeelt in de besluitvorming. De vakken Spaans en geschiedenis worden bijvoorbeeld gezien als haalbare vakken met mogelijkheid tot zelfstudie, maar bij een vak als natuurkunde moet je een hoog niveau bereiken om het met minderen contacturen of zelfs zelfstandig te volgen. Tot slot is er één decaan die benoemd dat er een uitzonderingen is voor excellente leerlingen om een extra te volgen.

3.3.2. Mentoren

Twee mentoren geven aan dat ze leerlingen actief informatie verstrekken over de mogelijkheid van het kiezen van een extra vak. Eén mentor benoemd dat het geen standaard gespreksonderwerp is, behalve als de leerling zelf aangeeft een extra vak te willen volgen. Er zijn meerdere mentoren die waarde van eigen initiatief lijken te delen: *Want dan ligt het initiatief bij hun, in plaats van dat ik zeg, goh je zou wel een extra vak kunnen.* Een andere mentor benadrukt dat hij liever tijd steekt in de leerlingen die voldoende inzet en motivatie tonen: *Dat steek ik liever mijn energie in de mensen die al wel zoiets hebben, ik wil er alles uithalen. En dat je daar eens een keer een stapje harder voor gaat.* Om te achterhalen waarom leerlingen een extra vak willen volgen benoemen zes decanen in gesprek te gaan met de leerling: *Naar aanleiding van de motivatiebrief heb ik ook nog een gesprek met hen gehad van hé, je hebt daar meerdere keuzevakken, is dat nou wel zo verstandig? en:*

Kijk en als ik als ik zo'n vraag krijg, dan vraag ik altijd vaak van goh, waarom zou je graag een extra vak willen kiezen? En aan de hand van wat het antwoord is, kan ik ook kijken of ik daar een goed antwoord op kan geven of dat het verstandiger is dat de decaan daarover in gesprek gaat.

Hieruit blijkt dat mentoren voor verdere diepgang doorverwijzen naar de decaan. Twee anderen mentoren zeggen dit ook te doen.

10 van de 23 mentoren geven aan te overleggen met andere professionals om te beoordelen of een leerling in aanmerking komt om een extra vak te volgen. Dit overleg omvat vaak een evaluatie binnen het docententeam, waarbij wordt nagegaan of het team positief staat tegen over het idee. Een alternatieve aanpak is het benaderen van een specifieke vakdocent om hun inzichten te verkrijgen: *Dan is het inderdaad eigenlijk altijd als vakdocent de vraag van zie je deze persoon inderdaad dit vak extra kiezen?* Een belemmering kan zijn dat de mogelijkheid voor het kiezen van een extra vak afhangt van de voorwaarden, zoals een aanwezigheidsplicht

van twee van de drie uur voor een vak. Hiermee wordt het lastiger om een vak zelfstandig te volgen of aanwezig te zijn. De voorwaarden verschillen per school en vak en zijn in dit onderzoek niet meegenomen.

3.4. Op welke factoren baseren decanen en mentoren zich?

Er zijn veel gelijkenissen tussen de factoren waarop decanen en mentoren het advies voor het volgen van een extra vak baseren. Om deze reden is er geen onderscheid gemaakt tussen mentoren en decanen. Overkoepelend kan er onderscheid gemaakt worden tussen individuele factoren en organisatorische factoren die volgens decanen en mentoren van invloed zijn op het adviseren van een extra vak. Deze factoren worden besproken in paragraaf 3.4.1. en paragraaf 3.4.2.

3.4.1. Individueel

De resultaten tonen aan dat zowel decanen als mentoren een individuele benadering hanteren waarbij de factoren cijfers, motivatie en discipline en organisatorische aspecten een rol spelen bij het adviseren van extra vakken.

Acht decanen en mentoren nemen de mogelijkheid van een extra vak in overweging door te kijken naar de individuele leerling. Een decaan benadrukt het individuele belang:

Dus dan wordt er gekeken wat er mogelijk is. En wat wij kunnen doen en wat een kind aankan. En dat is dan een heel individueel traject, dus in die zin maken we best wat mogelijk af en toe. Proberen we toch hè, voor uh.. kinderen van alles mogelijk te maken. En leerlingen waarderen dat vaak wel. Dus die belonen ons door goede cijfers te halen.

Dit wordt bevestigd door een mentor:

Afhankelijk van de leerling. Ik heb bij sommigen heb ik juist van joh, waarom heb je dat niet gedaan? Ja, ik wil graag bij elke les aanwezig zijn en als ik een uh.. extra keuzevak heb dat ik dubbeluren krijg, dan kan ik niet bij elke les aanwezig zijn. Ik zeg, dat snap ik, zo ken ik jou ook. Maar denk er nog wel over na, die mogelijkheid is er wel.

Decanen en mentoren erkennen dat een extra vak niet voor iedereen geschikt is en dat het belangrijk is dat de leerling de ruimte heeft om een extra vak te volgen. Een mentor zegt het volgende: *De leerling moet ruimte over hebben. Ja moet je wel ruimte over hebben. ik bedoel, als je nu 2 uur per dag, heel intensief moet studeren en huiswerk moet maken en daarmee zesjes haalt. Dan vind ik niet dat je een extra van moet kiezen. Dit wordt bevestigd door een andere*

decaan: *En als je het leuk vindt om te doen en je vindt het interessant en je kan het combineren met alle andere dingen die je wil doen naast je schoolzaken.*

3.4.1.1. Cijfers

7 van de 36 decanen en mentoren zeggen bij het adviseren over een extra vak rekening te houden met de cijfers van de leerlingen:

Ik zei ja, maar als je nu kijkt naar je cijfers, dan kun je er al van uitgaan. Uh.. Twee dubbeluren, dan kan sowieso niet. Daar gaan wij geen groen licht voor geven. Maar dan nu dat ene dubbel uur, hoe kan ik de andere docenten ervan overtuigen dat dat wel bij jou past gezien jouw cijfers ook.

Mentoren en decanen lijken terughouden te zijn bij het adviseren van een extra vak aan leerlingen met lagere cijfers. Zo zegt een mentor: *Ik stel het alleen maar voor bij leerlingen die goed zijn. Zeg ik gelijk. En bij leerlingen die over het algemeen heel goede cijfers halen en waarvan je weet: die heeft er alles op orde.* Een andere mentor benadrukt dit:

Hè, als je allemaal 5,6 staat en je wilt het jaar erna ook nog een extra vak doen, is het misschien niet verstandig. Ja, kijk als een leerling gewoon best wel goed tussen school en uh gewoon normaal de tijd aan 't besteden is, 'oh maar ik vind het zo leuk geschiedenis en dat zit niet bij dit profiel, ik wil dat gewoon graag extra erbij'. Ja vet leuk, ga dat vooral doen.

Dit wordt extra benadrukt door de volgende mentor:

Ja, maar het moet ook haalbaar zijn. In de zin van.. Kijk, iemand die allemaal vijfjes en zesjes heeft, die heeft niet zo heel veel over. [...] Dus die.. Nou nee, daar wordt niet van gezegd, kies maar een extra vak. Maar iemand die wat over heeft of heel erg twijfelt tussen twee profielen, kan best zijn dat die zegt, ik wil graag een extra vak. En ik kan dat ook.

3.4.1.2. Motivatie

Een groot deel van de decanen en mentoren geven aan dat leerlingen een motivatiebrief dienen te schrijven wanneer ze interesse hebben in het volgen van een extra vak: *Kijk, op het moment dat een leerling een extra vak kiest uh.. Dat moet met een brief. Dus leerlingen moeten zeg maar solliciteren om te kijken of ze een extra vak mogen doen.* Het schrijven van een motivatiebrief is bedoeld om ervoor te zorgen dat leerlingen serieus nadenken over hun keuze:

dus we willen ook echt de leerlingen die niet zomaar zeggen van, o dat doe ik wel even, maar echt wel gemotiveerd zijn. Ondanks deze benadering zijn er echter één mentor en één decaan die het belangen van een motivatiebrief in twijfel trekken:

Kijk, ik heb natuurlijk een mening van die leerlingen of ik vind dat die leerling dat moet doen. En dan maakt me eigenlijk niet zo gek veel uit wat je opschrijft. Een decaan zegt het volgende hierover: Ja, ik moet zeggen dat ik er ook niet helemaal super in geloof, zo'n motivatiebrief. Ze kunnen gewoon van alles opschrijven.

Zoals aangegeven door een mentor, is het afhankelijk van de inzet en motivatie van een leerling of diegene een extra vak kan volgen: *Maar als jij gemotiveerd bent, als jij echt wilt. Dan ga je dat redden [...] Het is puur uh.. afhankelijk van jouw inzet, van je motivatie of iets wel of niet kan.* Het vereist niet alleen de wens om een extra vak te volgen, maar ook de bereidheid van een leerling om zich volledig in te zetten en hard te willen werken: *Dus je moet gewoon willen werken, echt hard willen werken.* Een mentor benadrukt het belangen van voldoende discipline bij de leerlingen die een extra vak te volgen.

Als ik iemand zie die toch al niet zo heel veel zelfdiscipline heeft, uh.. dan zou ik echt voor een veilige keuze gaan. En als ik zie dat iemand wel wat over heeft, dan denk ik van nou neem het risico maar. Aanvullend deelt een decaan uit eigen ervaring dat zij vaak te maken hebben met leerlingen die denken dat ze het aankunnen, maar vlak voor de toesteek afzien van het extra vak.

3.4.2. Organisatorische factoren

Dit is anders dan voorgaande factoren en heeft net name betrekking op organisatorische factoren. Als de leerling een extra vak wil volgen wordt er in eerste instantie gekeken of dit in het bestaande rooster past. Van de 36 decanen en mentoren benoemen 18 dat het rooster een belangrijke rol speelt in het volgen van een extra vak. Over het algemeen is een extra vak vrijwel altijd zonder rooster garantie, met uitzondering van twee scholen op het vwo-niveau. Een mentor suggereert dat een extra vak niet als belangrijk genoeg wordt beschouwd om standaard in het rooster te worden opgenomen omdat het ten koste gaat van het basisrooster, hoe minder voorwaarden aan het rooster hoe beter. Een decaan zegt het volgende:

het wordt allemaal heel erg afgeschermd qua rooster, qua financiën, qua clustergroepen. Ja dus.. Ja. Jammer. Aan de andere kant is het voor leerlingen, hè, als ze compacte roosters hebben is het ook fijn. Maar als ze niet meer kunnen kiezen wat ze graag zouden willen is het.. Ja dat vind ik wel heel jammer.

Hiermee benadrukt de decaan dat het nadelig is dat de leerlingen niet kunnen kiezen wat ze willen, maar erkend hij ook dat het aanbieden van een extra vak uitdagingen voor de school met zich meebrengt: *Kijk, het is voor school ook heel vervelend als je 20 leerlingen een extra vak laat kiezen en je weet dat ze het niet gaan halen, dat kost ons heel veel geld.* De resultaten tonen aan dat zowel decanen als mentoren een individuele benadering hanteren, waarbij de factoren cijfers, motivatie en discipline en organisatorische aspecten een rol spelen bij het adviseren van extra vakken.

Figuur 1 verwijst naar een overzicht van de zes aspecten, waarin in duidelijk wordt hoe decanen en mentoren leerlingen adviseren over een extra vak en welke belangrijkste factoren zij hierin zeggen mee te nemen.

Figuur 1.

Het advies van decanen en mentoren over een extra vak.

4. Discussie en conclusie

Het doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de inhoud van het advies dat decanen en mentoren aan havo- en vwo- leerlingen geven met betrekking tot het kiezen van een extra vak naast hun profiel. In paragraaf 4.1. wordt dit nader toegelicht aan de hand van zes aspecten, waarbij zowel individuele als organisatorische factoren worden besproken die van invloed zijn op het advies van decanen en mentoren. In paragraaf 4.2 worden de sterke punten en de beperkingen van het onderzoek behandeld. Tot slot biedt paragraaf 4.3 aanvullende praktische en wetenschappelijke aanbevelingen.

4.1. Uitkomsten en de reflectie daarop

Hoe decanen en mentoren advies verstrekken over het nemen van een extra vak, en hoe dit onderling van elkaar verschilt, wordt duidelijk aan de hand van de volgende zes aspecten: informatievoorziening, stimuleren eigen initiatief, gesprek met leerling, overleg andere professionals, maatwerk en het soort vak. Decanen en mentoren zijn in de uitwerking van de zes aspecten samengevoegd omdat er veel overeenkomsten zijn in hun advies over een extra vak. Hoewel het niet vaak voorkomt dat havo- en vwo- leerlingen een extra vak volgen naast hun profiel, benoemen vrijwel alle decanen en mentoren dat de mogelijkheid bestaat.

Allereerst komt in de resultaten naar voren dat slechts enkele decanen en mentoren leerlingen van informatie voorzien over de mogelijkheid van het kiezen van een extra vak. Een mogelijke reden dat slechts enkele mentoren en decanen leerlingen van informatie voorzien is omdat zij benoemen dat niet elke leerling geschikt is om een extra vak te volgen. Ze bespreken de mogelijkheid tot het kiezen van een extra vak alleen bij de leerlingen waarvan zij denken dat ze het aankunnen. Een andere mogelijke reden dat slechts enkele mentoren en decanen leerlingen van informatie voorzien is omdat mentoren benadrukken dat zij het belangrijk vinden om het eigen initiatief van de leerlingen te stimuleren. Het is opmerkelijk dat alleen mentoren dit benoemen. Een mogelijke verklaring hiervoor is de verschillende posities die mentoren en decanen hebben ten opzichte van de leerlingen. Mentoren hebben vermoedelijk een meer directe en alledaagse interactie met de leerlingen, waardoor zij beter in staat zijn om het eigen initiatief van de leerlingen te stimuleren dan decanen.

Het derde aspect is om een individueel gesprek met de leerlingen te voeren, dit is het meest toegepaste middel van decanen en mentoren. Hierdoor kunnen ze, een op de individuele leerling, afgestemd advies geven over het volgen van een extra vak. Mentoren en decanen geven aan dat ze het belangrijk vinden te begrijpen waarom leerlingen een extra vak overwegen. Dit komt overeen met het onderzoek van Wichgers, (2023) naar de rol van decanen en mentoren bij

de profielkeuze, waaruit blijkt dat decanen en mentoren het belangrijk vinden om met leerlingen in gesprek te gaan voordat ze adviezen geven over hun profielkeuze.

Het vierde aspect, overleg met andere professionals, verschilt tussen mentoren en decanen. Mentoren raadplegen in de helft van de gevallen andere professionals om gezamenlijk te overwegen of een extra vak voor de individuele leerling haalbaar is. Het is opmerkelijk dat decanen hier niet op terug komen in hun interview, mogelijk omdat decanen niet tot de andere groep professionals horen.

In het vijfde aspect suggeren enkele decanen dat het adviseren een maatwerkproces is, omdat het rooster technisch vaak niet haalbaar is om een extra vak te volgen. Indien een leerling een extra vak wil volgen wordt er gekeken of het vak op alternatieve wijze kan worden gevolgd. Dit kan bijvoorbeeld door een uur van een ander vak te missen of zelfs door het vak zelfstandig te volgen zonder contacturen. Decanen omschrijven dit in de interviews als maatwerk.

Het vijfde aspect lijkt mogelijk gerelateerd te zijn aan het zesde aspect, namelijk het soort vak dat leerlingen als extra vak willen. Uit de resultaten komt namelijk naar voren dat decanen aangeven dat de moeilijkheidsgraad van een vak bepalend kan zijn voor het al dan niet adviseren van dat extra vak. Of de leerling het vak zelfstandig kan volgen, zoals door decanen en mentoren wordt genoemd, heeft mogelijk invloed op de moeilijkheidsgraad van het vak. Wat hierin opvalt is dat er een moeilijkheidsverschil wordt ervaren tussen de vakken, terwijl ze officieel hetzelfde niveau hebben. Uit een Engels onderzoek van Cuff (2017) naar de percepties van docenten en leerlingen over de moeilijkheidsgraad van vakken, blijkt dat leerlingen de moeilijkheid van een vak over het hoofd zien als ze het gevoel hadden dat ze het vak 'moesten' volgen. Ook merkten docenten in dit onderzoek op dat ze leerlingen moesten afremmen in hun ambitie omdat deze onrealistisch zouden kunnen zijn. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld bepaalde misvattingen hebben ook de moeilijkheidsgraad van een vak (Cuff, 2017).

Naast de zes aspecten waarin duidelijk wordt hoe decanen en mentoren havo- en vwo-leerlingen adviseren over een extra vak, passen zijn hun advies aan op basis van individuele en organisatorische factoren. Het belang voor een individuele benadering komt naar voren in de erkenning van mentoren en decanen dat de advisering over een extra vak verschilt per leerling. In eerder onderzoek naar de gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland blijkt namelijk dat er een toename is van de stress dat leerlingen ervaren door school (Boer et al., 2022). Dit wordt in huidig onderzoek bevestigd door enkele mentoren en decanen die aangeven dat het reguliere programma voor leerlingen al zwaar genoeg is. Anderzijds wordt gesuggereerd uit eerder en huidig onderzoek dat een extra vak zinvol kan zijn, mogelijk om andere vakken te laten vallen, of om meer mogelijkheden te bieden in de keuze naar vervolgonderwijs (Brekelmans et al.,

2012). Tevens is uit huidig onderzoek gebleken dat mentoren en decanen een extra vak voornamelijk adviseren wanneer zij denken dat een leerling het aankan en de juiste capaciteiten heeft. Dit kan gezien worden als een positieve en ondersteunende advisering vanuit de decanen en mentoren en heeft volgens de 'Career Construction Theory'(CCT) van Savickas (2002) een positieve invloed op het zelfbeeld van leerlingen.

Op organisatorisch niveau laten scholen binnen het onderwijsniveau verschillen zien met betrekking tot het opnemen van een extra vak in het rooster. Ook benadrukken de meeste decanen en mentoren dat het rooster een belangrijke rol speelt of leerlingen de mogelijkheid hebben om een extra vak te kunnen volgen.

4.2 Sterke kanten en beperkingen van het onderzoek

Huidig onderzoek heeft onder andere drie sterke methodische punten. Ten eerste is het is één van de weinige onderzoeken dat ingaat op de adviezen van decanen en mentoren over een extra vak. Hierdoor levert het een bijdrage aan de beschikbare wetenschappelijke kennis. Het tweede sterke punt is dat de resultatenselectie op verschillen manieren kan worden opgevat door onderzoekers. Tijdens het analyseproces heeft de onderzoeker de percepties van decanen en mentoren over een extra vak op een specifieke manier geïnterpreteerd, maar dit kan variëren wanneer er door andere onderzoekers naar wordt gekeken. Dit wijst erop dat onderzoekers open moeten staan voor diverse interpretaties van gegevens en dat dit bijdraagt aan de validiteit van het onderzoek (Boeije, 2014). Het tweede sterke punt is dat het onderzoek bewust heeft gekozen voor het afbakenen van de focus tot decanen en mentoren van havo- en vwo-leerlingen. De selectie zorgt voor gerichte inzichten, aangezien verschillen in onderwijsniveau bepaalde adviesbehoeften met zich mee brengen. Tot slot is het onderzoek voorzien van 'Peer feedback'. Dit is kwalitatief commentaar van studenten binnen een cursus om prestaties te verbeteren en te evalueren. 'Peer feedback' wordt gezien als een waardevol hulpmiddel bij het controleren van gegevens op nauwkeurigheid en volledigheid (Zong et al., 2021).

Een beperking van dit onderzoek is dat het gebruik maakt van secundaire data, waardoor het niet exact past bij de behoeftes van huidig onderzoek. De onderzoeker was afhankelijk van een beperkte hoeveelheid informatie dat specifiek ging over een extra vak. In de interviews werden verschillende aspecten van extra vakken besproken zonder duidelijke samenhang. Dit maakt het lastig om patronen en onderlinge verbanden te identificeren, ook bleven er gedeeltes onbekend. Daarnaast zijn niet alle decanen en mentoren precies dezelfde vragen gesteld omdat dit onderzoek gebruik maakt van secundaire data uit semi- gestructureerde interviews. Hierdoor kan het zijn dat meer decanen en mentoren dezelfde percepties hadden, maar dit niet duidelijk

naar voren kwam in de interviews. Dit kan mogelijk zorgen voor een vertekend beeld van de resultaten. Een andere beperking van huidig onderzoek is dat bij het afnemen van interviews er mogelijk sociaal wenselijke antwoorden zijn gegeven. Decanen en mentoren kunnen bijvoorbeeld geneigd zijn om positiever te antwoorden dan zij daadwerkelijk waren om de school of zichzelf te beschermen. Echter namen de participanten wel deel aan een anoniem onderzoek.

4.3. Aanbevelingen

Een aanbeveling voor decanen en mentoren is eenduidigheid over informatievoorziening over de mogelijkheid van een extra vak. Uit huidig onderzoek blijkt namelijk dat er verschillen zijn in het wel of niet vertellen van de mogelijkheid voor een extra vak aan leerlingen door decanen en mentoren. Eerder onderzoek van Wichgers (2023) en Dijks (2023) tonen aan dat leerlingen meer behoefte hebben aan informatie over de gevolgen van hun studiekeuze op hun toekomstige loopbaan. Dit geldt met name voor vwo- leerlingen omdat er strengere toelatingseisen zijn voor universitaire opleidingen. Hiermee wordt het belang van informeren over de mogelijkheid van een extra door decanen en mentoren aan leerlingen aangetoond. Het feit dat sommige mentoren juist doorverwijzen naar de decaan bij diepgaande vragen over een extra vak, zou kunnen wijzen op het belang van een gecoördineerde aanpak (van Langen & vierke, 2009).

Een andere praktische implementatie is dat scholen dienen te overwegen om hun roosterbeleid te herzien en leerlingen gelijke toegang te geven voor het volgen een extra vak, zodat het de besluitvorming van zowel decanen als mentoren kan vereenvoudigen. Eerder onderzoek in Schotland benadrukt dat een positief kenmerk van onderwijssystemen de flexibiliteit in curriculumkeuzes is, omdat het leerlingen in staat stelt eigenaarschap te nemen over hun leerproces en het de kans verkleint dat ze ontmoedigd worden door iedereen hetzelfde curriculum op te leggen (Iannelli & Duta, 2018).

De bevindingen over de motivatie van leerlingen bij het overwegen van een extra vak roepen enkele vragen op bij de onderzoeker. Leerlingen kunnen gemotiveerd zijn, alleen beschikken zij ook over voldoende discipline? Het feit dat leerlingen vaak een motivatiebrief moeten schrijven, betekent niet dat ze automatisch de capaciteiten en discipline hebben om de extra vakken daadwerkelijk succesvol af te ronden. Dit vormt een belangrijk aandachtspunt dat decanen en mentoren dienen mee te nemen bij hun besluitvormingsproces.

Verder zijn er voor vervolgonderzoek meer gestructureerde gegevens nodig om specifieke verbanden tussen de besproken aspecten te kunnen vaststellen. Dit kan door

vragenlijsten te gebruiken over het specifiek onderwerp extra vak, waarbij dezelfde vragen aan elke mentor en decaan worden gesteld. Tot slot zou een aanbeveling voor vervolgonderzoek kunnen zijn om dieper in te gaan op het moeilijkheidsverschil dat decanen ervaren tussen vakken, terwijl ze officieel hetzelfde niveau hebben. Hierbij kan onderzocht worden welke factoren bijdragen aan het verschil in moeilijkheidsgraad, hoe deze percepties wordt gezien door decanen, mentoren en leerlingen, en welke implicaties dit heeft voor het adviseren over een extra vak.

5. Referenties

- Amoah, S. A., Kwofie, I., & Kwofie, F. A. A. (2015). *The school counsellor and students' career choice in high school: The assessor's perspective in a Ghanaian case*. *Journal of Education and Practice*, 6(23), 57–65. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1079015.pdf>
- Ayuso, A., Merayo, N., Ruiz, I., & Fernandez, P. (2022). *Challenges of stem vocations in secondary education*. *Ieee Transactions on Education*, 65(4). <https://doi.org/10.1109/TE.2022.3172993>
- Boeije, H. (2014) *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (Z.d.). *Voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 29 september 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/voortgezet-onderwijs>.
- Boer, S. van Dorsselaer, M. de Looze, S. de Roos, H. Brons, R. van den Eijnden, K. Monshouwer, W. Huijnk, T. ter Bogt, W. Vollebergh, G. Stevens. (2022). HBSC 2021. *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*.
- Brekelmans, J., Dekker, B., van der Wel, J., (2012). *Examens in extra vakken en vakken op een hoger niveau* (Rapport 2200). Regioplan.
- Cuff, B. M. P. (2017). *Perceptions of subject difficulty and subject choices: Are the two linked, and if so, how?* Office of Qualifications and Examinations Regulation.
- Di Fabio, A., & Kenny, M. E. (2014). *The contributions of emotional intelligence and social support for adaptive career progress among Italian youth*. *Journal of Career Development*, 42(1), 48–59. <https://doi.org/10.1177/0894845314533420>
- Dijks, M. (2023) *What's next? A study on subjects choices in Dutch secondary education*. GION onderzoek/onderwijs, Rijksuniversiteit Groningen
- Diederens, K. J. T., van Helden, R., van Rossem, L., & Wannings, S. D. W. M. (2012). *De interpersoonlijke relatie tussen de bèta-docent en leerling en de keuze voor het profiel en de keuzevakken* [Master's thesis, Utrecht Universiteit].
- Flow-VO: *onderzoek naar schoolloopbanen in het voortgezet onderwijs*. (2023, 28 maart). Geraadpleegd op 6 oktober 2023, van Rijksuniversiteit Groningen https://www.rug.nl/research/groningen-institute-for-educational-research/research/school-board-policy/flow-vo/flow-vo_-onderzoek-naar-schoolloopbanen-in-het-voortgezet-onderwijs
- Hipkins, R., & Vaughan, K. (2019). *Subject choice for the future of work: Insights from research literature*. New Zealand Council for Educational Research. https://www.nzcer.org.nz/system/files/NZC_NZCP%20%20Research%20Literature%20Report.FINAL_.pdf
- Iannelli, C., & Duta, A. (2018). *Inequalities in school leavers labour market outcomes: Do school subject choices matter?* *Oxford Review of Education*, 44(1), 56–74. <https://doi.org/10.1080/03054985.2018.1409970>

- Korpershoek, H., Karssen, M., Spijkerboer, A., Petit, R., & Hermans, A. (2022). *Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding (LOB) in het vmbo: een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur*. GION onderwijs/onderzoek.
- Larose, S., Ratelle, C. F., Guay, F., Senécal, C., & Harvey, M. (2006). Trajectories of science self-efficacy beliefs during the college transition and academic and vocational adjustment in science and technology programs. *Educational Research and Evaluation*, 12(4), 373–393. <https://doi.org/10.1080/13803610600765836>
- Onderwijsraad. (2011). Profielen in de bovenbouw havo-Vwo. Geraadpleegd op 26 september 2023, van <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2011/08/29/profielen-in-de-bovenbouw-havo-vwo>.
- Parzych, J. L., Generali, M. M., & Yavuz, O. (2021). *School counseling programs identifying academic development needs*. *Journal of Education*, 203(1), 118–128. <https://doi.org/10.1177/00220574211016433>
- Rijksoverheid. (z.d). *Hoe zit de havo in elkaar?* Geraadpleegd op 26 september 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-de-havo-in-elkaar>.
- Rijksoverheid. (z.d). *Hoe zit het vmbo in elkaar?* Rijksoverheid. (z.d). Hoe zit de havo in elkaar? Geraadpleegd op 26 september 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-het-vmbo-in-elkaar>.
- Rijksoverheid. (z.d). *Hoe zit het vwo in elkaar?* Geraadpleegd op 26 september 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-het-vwo-in-elkaar>.
- Rijksoverheid. (z.d). *Studiekeuze en toelating*. Hoger onderwijs. Geraadpleegd op 16 oktober 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/studiekeuze-en-toelating#:~:text=Studenten%20die%20zich%20uiterlijk%20op,of%20zijn%20er%20extra%20toelatingseisen>.
- Naaijer, H. M., Spithoff, M., Osinga, M., Klitzing, N., Korpershoek, H., & Opdenakker, M.-C. (2016). *De overgang van primair naar voortgezet onderwijs in internationaal perspectief: Een systematische overzichtsstudie van onderwijstransities in relatie tot kenmerken van verschillende Europese onderwijsstelsels*. GION onderwijs/onderzoek. <https://www.nro.nl/kb/405-15-724-overgang-van-primair-naar-voortgezet-onderwijs-in-internationaal-perspectie>
- Neuvel, J., & Van Esch, W. (2010). *Van vmbo naar mbo: doorstroom en loopbaankeuzes. Monitor doorstroom vmbo-mbo: cohort 4 en cohort 5*. 's-Hertogenbosch/Amsterdam: ECBO.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2023). *Cijfers over welbevinden en mentale gezondheid*. Geraadpleegd op 4 december 2023, van <https://www.nji.nl/cijfers/welbevinden>
- Rekers-Mombarg, L., Korpershoek, H., Kuyper, H., & van der Werf, M. (2010). *Van studiehuis naar studentenhuys, de studeer-, werk- en persoonlijke situatie van havo- en vwo-eindexamen leerlingen*. GION onderwijs/onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen.

- Savickas, M. L. (2002). *Career construction: A developmental theory of vocational behavior*. In D. Brown (Ed.), *Career choice and development* (4th ed., pp. 149–205). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Schmader, T., Johns, M., & Barquissau, M. (2004). The costs of accepting gender differences: The role of stereotype endorsement in women's experience in the math domain. *Sex Roles, 50*(11–12), 835–850. <https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000029101.74557.a0>
- Stahl, N. A., & King, J. R. (2020). *Expanding approaches for research: understanding and using trustworthiness in qualitative research*. *Journal of Developmental Education, 44*(1), 26–28.
- Slot, E. M., Bronkhorst, L. H., Akkerman, S., & Wubbels, T. (2021). *Vocational interest profiles in secondary school: accounting for multiplicity and exploring associations with future-oriented choices*. *Journal of Educational Psychology, 113*(5), 1059–1071. <https://doi.org/10.1037/edu0000475>
- van Langen, A., & Vierke, H. (2009). *Wat bepaalt de keuze voor een natuurprofiel? De invloed van de leerling, de school, de ouders en de peergroup*. Platform Bèta Techniek. <https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/211299>
- Warps, J. (2013). *LOB en studiesucces. Onderzoek naar de opbrengst van LOB op basis van de Startmonitor 2012-2013*. Nijmegen: ResearchNed.
- Wichgers, I. J. (2023). *Study profile guidance: perspectives of students, school counsellors and tutors in Dutch secondary education* [Ongepubliceerd proefschrift]. GION onderwijs/onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen.
- Zong, Z., Schunn, C. D., & Wang, Y. (2021). Learning to improve the quality peer feedback through experience with peer feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education, 46*(6), 973–992.